

Байда М.

– аспірант Житомирського державного університету імені Івана Франка

УДК 371.311.4

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ
НАВЧАННЯ В РІЗНИХ ТИПАХ КООПЕРАТИВНИХ ГРУП**

У статті досліджується різні типи груп кооперативного навчання. Аналізуються основні особливості організації процесу підготовки майбутніх педагогів до роботи в різних типах кооперативних груп.

Ключові слова: *кооперативне навчання, тип кооперативної групи, майбутній педагог.*

Байда М.

– аспірант Житомирського державного університету імені Івана Франка

**ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ОРГАНИЗАЦИИ
ОБУЧЕНИЯ В РАЗНЫХ ТИПАХ КООПЕРАТИВНЫХ ГРУПП**

В статье рассматриваются разные типы групп кооперативного обучения. Анализируются основные особенности организации процесса подготовки будущих педагогов к работе в разных типах кооперативных групп

Ключевые слова: *кооперативное обучение, тип кооперативной группы, будущий педагог.*

Baida M.

– postgraduate student of Ivan Franko Zhytomyr State University

**PREPARATION OF FUTURE TEACHERS TO ORGANIZATION
OF EDUCATIONAL PROCESS IN DIFFERENT TYPES OF
COOPERATIVE GROUPS**

The article deals with different types of cooperative learning groups. The main peculiarities of preparation of future teachers to organization of educational process in different types of cooperative groups are analyzed.

Key words: *cooperative learning, cooperative learning group type, future teacher.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. ХХІ століття – століття змін та прогресу, час який народжує нові покоління та нові напрямки в освіті, культурі, науці. Нові покоління вимагають нових підходів та нового мислення від майбутніх педагогічних кадрів. Педагог ХХІ століття має відповідати вимогам часу та виховувати громадян України, здатних ефективно функціонувати в умовах сучасного суспільства. Відповідно до «Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті» держава повинна забезпечувати різнобічний розвиток особистості, яка не лише усвідомлює свою належність до українського народу, але й орієнтується в соціокультурній динаміці, та підготовлена до життя і праці в світі, що змінюється [1, с.2]. Діяльність вищої школи набуває переорієнтації на створення сприятливих умов для саморозвитку майбутніх фахівців у різних наукових галузях, і, зокрема, майбутніх педагогів. Рівень професійної підготовки майбутніх педагогів можна покращити за умови використання технологій кооперативного навчання, багатофункціональність яких повністю відповідає вимогам гуманітарної парадигми освіти та особистісно-орієнтованого підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Технології кооперативного навчання набули значного поширення в світі ще в минулому столітті. Найбільш досліджень,

присвячених теорії та практиці впровадження кооперативного навчання в освітній процес, було проведено в США. Про це свідчать публікації американських дослідників стосовно різних аспектів кооперативного навчання (Е.Аронсон, Р.Джонсон, Д. Джонсон, Д.ДеВріз, К.Едвардс, С. Каган, Р. Славін, Е.Холубек та ін.). У російських та українських наукових колах дослідженням кооперативних технологій займаються М. Ворон, О. Іванова, М. Моїсєєва, О.Пометун, Л.Пироженко, Є. Полат, В. Стрельников. Зокрема, ці вчені досліджують інтерактивний потенціал кооперативного навчання загалом, та окремі компоненти кооперативного навчання. Втім, недостатньо висвітленим в вітчизняних наукових джерелах, на нашу думку, залишається питання особливостей організації навчальної роботи відповідно до різних типів груп кооперативного навчання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї роботи є спроба виділення основних особливостей трьох типів кооперативних груп, та обґрунтування особливостей їх використання в процесі підготовки майбутніх педагогів в умовах кооперативного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Існують різні визначення кооперативного навчання, проте всі вони мають певні точки перетину. Зокрема, в нашому дослідженні ми дотримуємось думки, що кооперативне навчання є сукупністю навчальних технологій пов'язаних спільною логікою пізнавальної і організаційної діяльності тих, хто навчається, які дозволяють реалізувати основні принципи цього методу, серед яких основними є такі п'ять: позитивна взаємозалежність, сприятлива взаємодія, індивідуальна відповідальність, соціальні навички роботи в малій групі, групова обробка результатів (С. Каган, Д.Джонсон і Р.Джонсон, Р. Славін, Е.Коен тощо) [2, с.15].

Д.Джонсон, Р.Джонсон, Е.Холубек розподіляють роботу в кооперованих групах за трьома типами: формальна, неформальна, базова кооперативна група [2, с.5]. Роль учителя в кооперативному навчанні полягає в тому, щоб трансформувати традиційний режим проведення заняття в кооперативний. Майбутніх учителів потрібно цьому вчити. Одним з перших завдань в опануванні кооперативного навчання є вміння вибрати необхідний тип кооперативної групи. Розглянемо особливості кожного типу груп, у яких працюватимуть майбутні вчителі в кооперативному режимі роботи.

Формальна група – тип кооперативної групи, яка складається із учнів, які працюють разом від одного заняття до декількох тижнів з метою досягнення спільних академічних цілей і спільного виконання особливих завдань [3, 4, 5]. У формальній кооперативній групі роль вчителя полягає в:

1. Прийнятті рішень до початку роботи в класі. Учитель визначає академічні цілі та цілі розвитку соціальних навичок; вирішує розмір групи; вибирає метод, за яким буде відбуватись розподіл по групам; вирішує, які ролі будуть присутні в групі; організовує навчальну кімнату; готує матеріали, які необхідні для виконання завдання. В прийнятті цих рішень ціль розвитку соціальних навичок визначає міжособистісні навички та навички роботи в малій групі, які члени групи повинні засвоїти. При виборі необхідних ролей, які будуть пропонуватися учням, встановлюється залежність навчальних дій від ролі. Метод розподілу навчального матеріалу допоможе створити залежність діяльності та джерела інформації. Організація навчальної кімнати може створити просторову взаємозалежність і вплинути на можливість доступу до кожної групи з метою спостереження за її роботою, що підвищить

індивідуальну відповідальність та сприятиме отриманню даних для групової обробки результатів.

2. Поясненні виховного завдання і кооперативної структури. Учитель пояснює академічне завдання учням; визначає критерії для досягнення успіху; структурує позитивну взаємозалежність та індивідуальну відповідальність; пояснює моделі поведінки (соціальні навички), які необхідно використовувати; робить акцент на міжособистісній взаємодії в групі (тим самим усуваючи можливі прояви змагання між члена групи та розширюючи позитивну взаємозалежність мети і рівня активності кожного учня класу). Учителі можуть також навчити учнів використовувати певні стратегії, необхідні для завершення завдання. Пояснюючи, на які соціальні навички робиться акцент на занятті, педагог має на меті розвинути соціальні навички учнів на занятті та використати моделі спілкування, які він хоче закріпити.

3. Спостереження за навчанням в кооперативних групах та забезпеченні допомоги в успішному виконанні завдання чи ефективному використанні окреслених міжособистісних та групових навичок роботи. Під час проведення заняття викладач спостерігає за роботою навчальної групи і втручається, коли необхідно налагодити роботу над завданням чи групову роботу. Спостереження за навчальними групами спрямоване на формування індивідуальної відповідальності, адже коли педагог спостерігає за роботою групи, її учасники відчувають відповідальність активних учасників процесу. Крім того, вчитель отримує інформацію про використання окресленої соціальної навички, присутність сприятливої взаємодії та використання окреслених моделей спілкування. Ці дані використовуються при втручанні в роботу групи з метою керування процесом групової обробки результатів.

4. *Оцінці академічних успіхів членів групи та оцінці ефективності функціонування групи.* Учитель підсумовує результати уроку; оцінює якість і кількість досягнень учнів; упевнюється, що учні обговорили ефективність роботи разом (тобто, оцінили ефективність роботи своїх навчальних кооперативних груп); переконується, що учні розробили план покращення спільної роботи, а також в тому, що учні оцінили працю своїх одногрупників і відзначили досягнення один одного. Визначення досягнень один одного в групі є своєрідною формою встановлення взаємозалежності навчальної роботи і винагороди. Зворотній зв'язок, який отримує група під час групової обробки результатів, спрямований на покращення соціальних навичок і є формою розвитку індивідуальної відповідальності. Обговорення тих метакогнітивних процесів, які група використала в ході виконання завдання, ще більше сприяє розвитку сприятливої взаємодії та схем взаємозв'язку, необхідних для максималізації навчальних зусиль учнів [7, с. 26].

Неформальна кооперативна група – це тип тимчасової кооперативної групи, в якій члени групи працюють разом в неоднорідній за своїм складом групі від декількох хвилин до одного заняття з метою досягнення спільної мети [3, 4, 5]. Під час лекції, демонстрації, перегляду фільму зазначений тип групи допомагає привернути увагу до певного матеріалу, створити відповідну навчальну атмосферу, визначити, на що буде орієнтована лекція чи практичне заняття, упевнитись, що учні активно задіяні в процесі пізнання і повторення навчального матеріалу, підсумувати вивчений матеріал та визначити тему наступного заняття.

Роль учителя в неформальній групі кооперативного навчання полягає в активному залученні учнів до обговорення до і після заняття, а також під час заняття, і таким чином – у стимулюванні когнітивних процесів учнів. Науковці виділяють два важливі аспекти використання неформальних

груп кооперативного навчання: розробка детальних та чітких завдань та інструкцій; та як результат роботи – розробка конкретного продукту (письмової відповіді, схеми, таблиці тощо).

Цей тип групи буде доречним на лекційному викладі матеріалу. Вчитель може використати таку послідовність організації роботи:

1. Вступне обговорення проблеми. Вчитель ділить студентів на діади (пари учнів) чи тріади (групи з трьох учнів) та пояснює хід роботи, наприклад, завдання полягає в обговоренні питання протягом 4-5 хв., при цьому позитивна взаємозалежність результату від мети досягається шляхом досягнення спільного рішення. Метою обговорення питання є організація попереднього досвіду учнів за темою заняття та встановлення сподівань стосовно цієї теми. Індивідуальна відповідальність забезпечується невеликим розміром групи. Основними комунікативними моделями є повторення матеріалу, доведення, прийняття спільного рішення.

2. Періодичні обговорення в групах. Вчитель ділить заняття на частини по 10-15 хв. Це приблизний час, протягом якого вмотивована людина може концентрувати увагу на певній інформації. Після кожної частини учитель просить учнів повернутись до найближчого сусіда по парті і в парі чи трійці опрацювати відповідь на питання, яке стосується прослуханого матеріалу (питання повинно бути чітким, відповідь на яке займе не більше 3-4 хв.). Кожен учень спочатку обдумує власну відповідь на питання, потім озвучує її своєму співрозмовнику, після чого вони разом інтегрують свої відповіді в остаточний варіант, який повинен містити синтез двох-трьох відповідей. Питання повинне мотивувати студентів: підсумувати прослуханий матеріал; проаналізувати теоретичний матеріал; передбачити наступну інформацію; вирішити проблемну ситуацію; співвіднести почутий матеріал з уже вивченим та інтегрувати його в

існуючі знання; вирішити концептуальний конфлікт, викликаний презентацією. Учитель повинен впевнитись, що учні обговорюють конкретні відповіді на питання, а не просто обговорюють ідеї. Для цього можна навмання викликати декількох учнів, які повинні дати узагальнюючу відповідь за результатами обговорення проблеми. Таке структурування індивідуальної відповідальності повинне гарантувати, що учні серйозно ставляться до виконання завдання і, що отримана відповідь відома всім. Час від часу вчителю варто влаштовувати коротке обговорення ефективності роботи пар учнів з метою забезпечення групової обробки результатів. Відзначення правильної відповіді додає задоволення від винагороди в кооперативній парі та тріаді.

3. Підсумкове обговорення. Вчитель дає учням завдання на підсумкове обговорення до 5 хв. Завдання повинно підсумувати матеріал, учні повинні інтегрувати отримані висновки у свої наявні знання. Завдання може також наштовхувати учнів на додаткове самостійне опрацювання матеріалу чи на тему наступного заняття. Останнє обговорення буде закінченням заняття [7, с.30].

Перевагою неформального кооперативного навчання є можливість залучити всіх слухачів до активного сприйняття і розуміння викладеного вчителем матеріалу. Крім того, вчитель має змогу рухатись по аудиторії та перевіряти, якою мірою матеріал є зрозумілим, коригувати відповіді учнів, направляти їх у правильний напрямок та підвищувати рівень індивідуальної відповідальності в кооперативних діадах чи тріадах.

Базова кооперативна група – найбільш довготривалий тип кооперативної групи (від декількох тижнів, місяців до семестру, чи академічного року навчання). Така група є гетерогенною, зі сталим складом [3, 5]. Члени групи відповідальні за те щоб усі в групі мали гарний прогрес у навчанні (позитивна залежність від мети); усі в групі

мали інтерес до навчання (індивідуальна відповідальність); кожен у групі отримував необхідну підтримку, заохочення та допомогу при виконанні завдання (сприятлива взаємодія). Учителеві необхідно проводити періодичну перевірку ефективності роботи групи, проводити групову обробку результатів та виділяти і формувати соціальну навичку, необхідну для покращення роботи групи. Як правило, базові кооперативні групи гетерогенні за своїм складом, зустрічаються регулярно (кожного дня чи кожного тижня) та існують протягом значного відрізка часу. До основних завдань групи можна віднести завдання академічного спрямування (перевірка виконання домашньої роботи, перевірка розуміння матеріалу, редагування творів тощо.), поточні завдання (перевірка присутності на заняттях) та завдання з оцінювання (таких як перевірка розуміння відповідей на питання тесту, який члени групи виконали спочатку самостійно, а потім повторно в базовій групі). Роль вчителя при використанні базових груп полягає в: формуванні гетерогенної групи з 3-4 чоловік, створенні графіку регулярних зустрічей групи (на початку чи наприкінці практичних занять, або на початку чи наприкінці кожного тижня); створенні детального плану роботи групи з конкретними завданнями та схемами їх виконання; переконання в тому, що в роботі групи присутні всі п'ять ключових компонентів кооперативного навчання; та стимулюванні членів групи до періодичного оцінювання ефективності роботи своєї базової групи. Вчені відмічають, що чим довше існує базова група, тим більше покращуються взаємовідносини між її членами та підвищується соціальна підтримка, тим більше усвідомлюється відповідальність за успіхи один одного і тим більшим є вплив членів групи один на одного[7, с.30]. Постійні базові групи створюють сприятливий мікроклімат, в якому присутні дружні взаємовідносини, що, в свою чергу, сприяє розвитку соціальної підтримки для підвищення рівня відвідування

занять, покращення академічних досягнень та налагодження приємного процесу навчання в школі взагалі.

Д.Джонсон та Р.Джонсон [6, с.39] зазначають, що ці три типи кооперативних груп можна використовувати інтегровано. Звичайне практичне заняття можна розпочати з зустрічі базових груп, після яких буде коротка лекція, під час якої можна використати неформальну групу кооперативного навчання. Після лекції чи на наступному занятті можливе використання формальної групи кооперативного навчання. Заняття може завершатися зустріччю учасників базової групи.

Отже, основний розподіл за різними типами кооперативних груп відбувається за такими критеріями: тривалість роботи в групі, мета роботи в групі та вид заняття. Об'єднаємо основні характеристики кооперативних груп в таблицю (Табл. 1).

Таблиця 1

Типи груп кооперативного навчання

<i>Тип групи</i>	<i>Тривалість роботи групи</i>	<i>Мета роботи в групі</i>	<i>Заняття</i>
<i>Формальна</i>	Від одного заняття до декількох тижнів	Досягнення спільної цілі всіма членами групи	П р а к т и ч н е заняття
<i>Неформальна</i>	Від декількох хвилин до цілого заняття	Фокусування уваги на певному матеріалі, активне сприйняття матеріалу учнями	Л е к ц і й н и й виклад матеріалу, демонстрації, перегляд фільмів
<i>Базова група</i>	Довготривалий тип групи, від	Підтримка, допомога,	Практичні заняття,

декількох тижнів, місяців до семестру, чи академічного року навчання	заохочення в процесі навчання для досягнення високих результатів в навчанні. Забезпечення довготривалих дружніх стосунків для досягнення академічного успіху.	виконання домашніх робіт, співпраця у позаурочний час
--	---	---

Вибір кооперативної групи залежить від учителя і тих цілей, які потрібно досягнути.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розглянуті нами особливості різних типів груп кооперативного навчання дають можливість зробити висновок, що кожен тип кооперативної групи може бути використаний при підготовці майбутніх педагогів у сучасному ВНЗ. Основними критеріями при поділі на формальну, неформальну та базову групу кооперативного навчання є тривалість роботи в групі, мета роботи та вид заняття, кожна з груп має бути гетерогенною за своїм складом. Роль вчителя при структуруванні кооперативного навчання полягає в чіткому плануванні роботи групи, та включенні основних компонентів кооперативного навчання. Мало дослідженою у вітчизняних наукових колах залишається проблема детальної характеристики таких компонентів кооперативного навчання як позитивна взаємозалежність та сприятлива взаємодія. На нашу думку, необхідно проаналізувати різні технології кооперативного навчання та

особливості структурування зазначених компонентів для використання в освітньому процесі вищої школи при підготовці майбутніх педагогів.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Освіта., 2002. – 24с.
2. Cooperative Language Learning: A Teacher's Resource Book / [Carolyn Kesser, editor]. – Prentice Hall Regents, 1992. – 257 p.
3. Johnson, David. W. Circles of Learning. Cooperation in the Classroom / Johnson, David. W. – Copyright by the Association for Supervision and Curriculum Development, 1984. – 84 p.
4. Johnson, D. W. Cooperation in the classroom / Johnson, D. W., Johnson, R., & Holubec, E. – [6th edn]. – Edina, MN: Interaction Book Company, 1998a. – 200 p.
5. Johnson, D. W. Advanced cooperative learning / Johnson, D. W., Johnson, R., & Holubec, E. – [3rd edn]. – Edina, MN: Interaction Book Company, 1998b. – 120 p.
6. Johnson, D. W.(1999). Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic learning / Johnson, D. W., Johnson, R. – [5th edn]. – Boston: Allyn & Bacon, 1999. – 90 p.
7. The Teacher's Role in Implementing Cooperative Learning in the Classroom / [Editors Robyn M. Gillies, Adrian F. Ashman, and Jan Terwel]. – Springer Science+Business Media, LLC, 2008. – 267 p.